

Сили територіальної оборони як об'єкт контррозвідувальної діяльності

Піцун Ігор Дмитрович

Опубліковано

21.10.2024

Секція

Соціальні та поведінкові науки

УДК

355.4:327.88(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13960977>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Територіальна оборона України, інтегрувавшись у систему державного опору, відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки країни, особливо з початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році. У контексті сучасної гібридної війни Сили територіальної оборони, крім виконання бойових завдань, повинні також протистояти інформаційним атакам та контррозвідувальним загрозам, що вимагає тісної взаємодії з іншими силовими структурами і впровадження комплексу заходів щодо безпеки та захисту інформації. Метою статті є дослідження ролі контррозвідувальних заходів у забезпеченні безпеки та ефективного функціонування Сил територіальної оборони України. У ході дослідження було проаналізовано нормативно-правові акти, які регулюють роботу Сил територіальної оборони та Служби безпеки України, яка є головною в контррозвідувальній діяльності. З'ясовано, що на початку повномасштабного вторгнення Сили територіальної оборони України зіштовхнулися з низкою проблем, які негативно вплинули на їх готовність до виконання завдань. До основних з них було віднесено: недосконалу нормативно-правову базу, часті організаційні зміни, недостатнє фінансування, відсутність сучасного озброєння та засобів зв'язку, а також активні дії ворожих диверсійно-розвідувальних груп. Вказані негативні фактори призвели до втрати контролю над частиною території України та ускладнили виконання завдань з охорони державного кордону і стратегічних об'єктів. Попри це, Сили територіальної оборони відіграли значну роль у протистоянні російській агресії, здійснюючи розвідувальні заходи, протидіючи диверсійним групам та знищуючи ворожу техніку. Паралельно із цим контррозвідка України проводила активні заходи, спрямовані на виявлення та нейтралізацію загрози з боку ворога. Дії українських спецслужб змусили російське командування відвернути значні сили для боротьби з партизанським рухом та контррозвідувальними заходами, що сповільнило їхній наступ. Зазначено, що контррозвідувальна діяльність в Україні здійснюється в умовах відкритого суспільства, що передбачає певний ступінь прозорості та громадського контролю. Основним інструментом контррозвідки є проведення оперативно-розшукових заходів. Натепер, коли розвідувально-диверсійні групи активно

використовуються противником, Сили територіальної оборони повинні мати не лише чіткі завдання та повноваження, але й необхідний рівень підготовки для виявлення та нейтралізації таких загроз. Системний підхід до навчання особового складу Сил територіальної оборони України дозволить підвищити ефективність виконання покладених на них завдань в умовах повномасштабної війни.

Ключові слова: військові операції, диверсії, національна безпека, територіальна оборона, контррозвідка.

Territorial Defence Forces as an Object of Counterintelligence Activity

Abstract. The territorial defence of Ukraine, having integrated into the system of state resistance, plays a key role in ensuring the national security of the country, especially since the beginning of Russia's full-scale invasion in 2022. In the context of modern hybrid warfare, the Territorial Defence Forces, in addition to performing combat tasks, must also counter information attacks and counterintelligence threats, which requires close cooperation with other security agencies and the implementation of a set of security and information protection measures. The purpose of the article is to study the role of counterintelligence measures in ensuring the security and effective functioning of the Territorial Defence Forces of Ukraine. In the course of the study, the author analyses the legal acts regulating the work of the Territorial Defence Forces and the Security Service of Ukraine, which is the main counterintelligence agency. It is found that at the beginning of the full-scale invasion, the Territorial Defence Forces of Ukraine faced a number of problems that negatively affected their readiness to perform their tasks. The main ones were: an imperfect legal framework, frequent organisational changes, insufficient funding, lack of modern weapons and communications equipment, and active actions of enemy sabotage and reconnaissance groups. These negative factors have led to the loss of control over part of Ukraine's territory and complicated the tasks of protecting the state border and strategic facilities. Nevertheless, the Territorial Defence Forces played a significant role in countering Russian aggression by conducting intelligence activities, countering sabotage groups and destroying enemy equipment. At the same time, Ukraine's counterintelligence took active measures to identify and neutralise the threat posed by the enemy. The actions of the Ukrainian special services forced the Russian command to divert significant forces to fight the guerrilla movement and counterintelligence activities, which slowed down their offensive. It is noted that counterintelligence activities in Ukraine are carried out in an open society, which implies a certain degree of transparency and public control. The main instrument of counterintelligence is operational and investigative measures. Nowadays, when reconnaissance and sabotage groups are actively used by the enemy, the Territorial Defence Forces must have not only clear tasks and powers, but also the necessary level of training to identify and neutralise such threats. A systematic approach to the training of the personnel of the Territorial Defence Forces of Ukraine will increase the effectiveness of their tasks in a full-scale war.

Keywords: military operations, sabotage, national security, territorial defence, counterintelligence.

Вступ

У боротьбі України з російським агресором важливу роль відіграє така складова частина національного спротиву, як територіальна оборона. Формування Сил територіальної оборони як окремого виду Збройних Сил України було тривалим і непростим процесом. Генеральний штаб протягом довгого часу опрацьовував різні моделі їх функціонування. У 2018 році було прийнято рішення створити бригади

територіальної оборони, які об'єднуюватимуть батальйони, організовані за адміністративно-територіальним принципом.

З початку повномасштабного вторгнення росії у 2022 році територіальна оборона України стала невід'ємною частиною системи державного опору. Тісна взаємодія підрозділів територіальної оборони з іншими видами Збройних Сил сприяла досягненню спільних цілей у процесі протистояння ворогу. Основна мета сил територіальної оборони полягає в забезпеченні національної безпеки країни. Оскільки національна безпека охоплює різні аспекти, включаючи воєнну, інформаційну та інші види безпеки, роль територіальної оборони стає особливо важливою в контексті реагування на зовнішні загрози. Однак в умовах активної інформаційної війни та контррозвідувальних загроз ці сили також стають об'єктом контррозвідувальної діяльності. Це вимагає підвищеної уваги до захисту інформації, забезпечення певних заходів та посилення співпраці між силовими структурами. Зважаючи на те, що контррозвідувальна діяльність в Україні має на меті попередження та нейтралізацію ворожих дій, необхідно переглянути та вдосконалити підходи до інтеграції Сил територіальної оборони в загальну систему національної безпеки.

Досвід протидії масштабному вторгненню агресора в Україну продемонстрував, що без чітко організованої системи територіальної оборони протистояти ворогу, який має значну військову перевагу, вкрай складно. С. Янюк провів аналіз військових загроз національній безпеці України та визначив роль територіальної оборони як одного зі складників воєнної організації держави з протидії цим загрозам [16]. Формування системи територіальної оборони передбачає залучення державних органів управління та військових структур країни [13]. С. Сегеда та В. Машталір зазначили, що однією з головних переваг територіальної оборони є її здатність до швидкого розгортання та приведення підрозділів у бойову готовність. Це досягається завдяки тісному зв'язку з місцевим населенням, чіткій структурі управління та гнучкості в прийнятті рішень [12]. А. Романюк та В. Гудим розглянули особливості та умови виконання Силами територіальної оборони Збройних Сил України завдання з посилення охорони та захисту державного кордону. На думку авторів, для ефективного виконання завдань Сил територіальної оборони, визначених у законодавстві, а також для протидії диверсійно-розвідувальним групам, виникає термінова необхідність якомога швидше усунути недоліки та вирішити наявні проблеми [11]. З огляду на значення територіальної оборони в захисті країни від ворога О. Цевельов та Д. Вітер присвятили своє дослідження питанню підготовки підрозділів ТрО України і запропонували можливі шляхи розвитку цієї системи [15].

Агресія рф вимагає від України мобілізації всіх сил і засобів. Одним із пріоритетних напрямів є зміцнення контррозвідувального захисту та розвиток Сил територіальної оборони. І. Піцун проаналізувавши нормативно-правову базу, зазначив, що контррозвідувальна діяльність сил територіальної оборони здійснюється з дотриманням як загальних правових норм, так і специфічних вимог, пов'язаних з необхідністю забезпечення конфіденційності та таємності оперативної інформації. Проактивний підхід до загроз національній безпеці є одним із ключових принципів такої діяльності [5].

Т. Морей та С. Шевченко встановили, що в контексті контррозвідувальної діяльності Служба безпеки України демонструє високу адаптивність до постійно мінливих умов сучасної війни [3]. СБУ систематично оновлює методи роботи, розробляє нові стратегії та тактики, а також запроваджує сучасні технології, що дозволяє їй ефективно нейтралізувати загрози національній безпеці. Ці методи використовуються контррозвідувальними підрозділами Служби безпеки України під час виконання оперативно-бойових завдань, однак потребують подальшого теоретичного обґрунтування.

Відповідно, *метою статті* є дослідження ролі контррозвідувальних заходів у забезпеченні безпеки та ефективного функціонування Сил територіальної оборони України.

Завдання статті:

1. Визначити значення Сил територіальної оборони в системі національної безпеки України;
2. Проаналізувати вразливість Сил територіальної оборони до розвідувальних та підривних загроз;
3. Розглянути особливості контррозвідувальної діяльності в умовах гібридної війни.

Матеріали та методи

Дослідження базується на наукових роботах та законах, які регулюють роботу Служби безпеки України та Сил територіальної оборони. Особлива увага приділяється тим законам, які визначають основні завдання та повноваження цих структур, а саме це: Закон України «Про національну безпеку України» [7], Закон України «Про основи національного спротиву» [9], Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» [6], Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8]. Зазначені закони визначають правові рамки діяльності сил територіальної оборони в напрямі контррозвідувальної діяльності та чітко вказують, що можуть робити ці підрозділи і як вони повинні співпрацювати з іншими органами влади для захисту країни.

Для опрацювання та аналізу матеріалу щодо Сил територіальної оборони як об'єкта контррозвідувальної діяльності було використано комплекс наукових методів, що забезпечили всебічне вивчення проблеми. Так, методи аналізу і синтезу використовувалися для систематизації інформації про організацію та функціонування Сил територіальної оборони (далі – СТрО) в Україні. Метод порівняльного аналізу було застосовано для дослідження міжнародного досвіду контррозвідувальної діяльності в контексті захисту аналогічних оборонних підрозділів у країнах-партнерах. За допомогою методу узагальнення було систематизовано отримані дані щодо контррозвідувальної діяльності, спрямованої на захист Сил територіальної оборони. Цей метод дозволив об'єднати різноманітну інформацію з наукових джерел, нормативно-правових документів та експертних висновків, що дало можливість сформулювати цілісну картину загроз, з якими стикаються СТрО.

Результати

Через повномасштабне вторгнення росії, яке розпочалося 24 лютого 2022 року та супроводжувалася тотальною блокадою держави, Україна була вимушена перейти до всеосяжної оборони. Це призвело до необхідності швидкого формування Сил територіальної оборони та залучення всіх громадян до боротьби за незалежність [4]. Загалом, історія становлення системи територіальної оборони в Україні сягає 1993 року. Протягом тривалого періоду незалежності відбувався постійний розвиток і вдосконалення цієї системи. Нині, в умовах збройної агресії, процес становлення територіальної оборони набув особливої актуальності. За роки свого існування система територіальної оборони пройшла шлях від перших експериментальних проєктів до цілісної системи, що охоплює всі рівні державного та військового управління. Цьому сприяло проведення численних навчань і тренувань, а також прийняття відповідної нормативно-правової бази. Сили територіальної оборони є важливою складовою частиною Збройних Сил України, відповідальною за організацію та проведення заходів із захисту країни на місцевому рівні, згідно із законом «Про основи національного спротиву» [9]. Сили територіальної оборони підпорядковуються Головнокомандувачу ЗСУ через ланцюг командування, на чолі якого стоїть Командувач Сил територіальної

оборони. Система управління СТрО побудована за ієрархічним принципом. Безпосереднє керівництво здійснюється Головнокомандувачем Збройних Сил України, який видає відповідні директиви Командувачу Сил територіальної оборони. На рівні військово-сухопутної зони керівництво здійснюється керівником регіонального органу військового управління Сил територіальної оборони, який передає накази на виконання нижчим ланкам управління. На рівні зони та району керівництво СТрО здійснюється відповідними керівниками, які видають накази через штаби.

Структура і чисельність військ територіальної оборони не залежать від кількості населення в зоні. Україну поділено на зони оборони за областями. Кожна область відповідає за свою територію і підпорядковується відповідному військовому командуванню. Для оборони областей створюються батальйони територіальної оборони. Крім того, формуються роти охорони та загони територіальної оборони в районах. Загалом, планується сформувати велику кількість таких підрозділів, щоб забезпечити надійний захист країни. Основною структурною одиницею системи ТрО є батальйон. Кількість батальйонів у складі бригади визначається залежно від обсягу завдань, які необхідно виконувати в конкретній зоні територіальної оборони [13]. Сили територіальної оборони ЗСУ нараховують 31 бригаду, з яких 25 створені по одній на кожен регіон України (за винятком окупованих територій), а ще 6 додаткових бригад дислокуються у великих містах.

Збройні сили України відіграють ключову роль в організації територіальної оборони. Вони відповідають за своєчасну реакцію на загрози, забезпечення оперативного розгортання військ та підготовку громадян до національного спротиву. Завдяки їхнім зусиллям забезпечується захист території та населення.

Основні завдання СТрО наведено на рисунку 1.

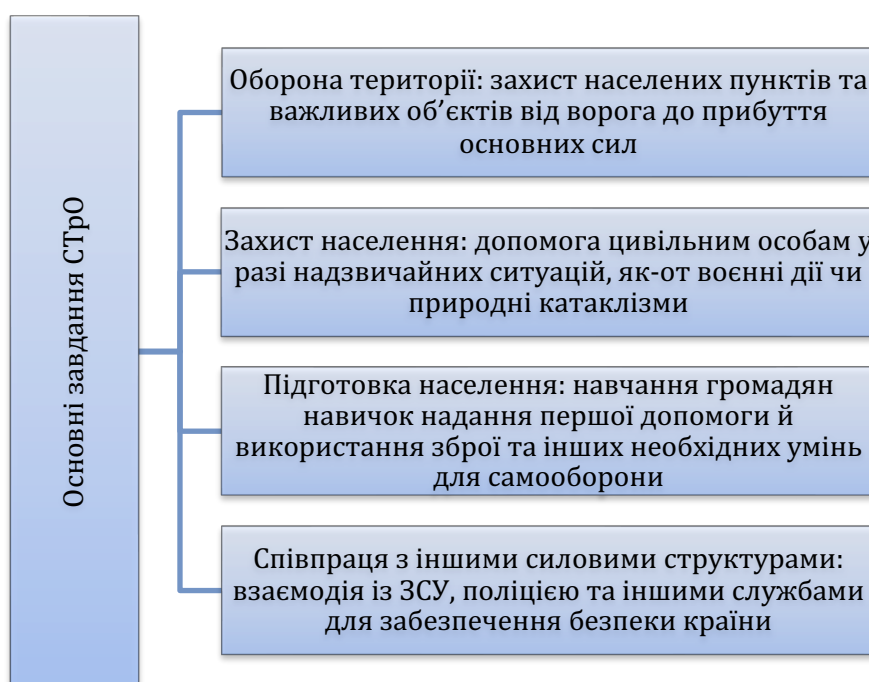

Рис. 1. Основні завдання СТрО

Джерело: [9].

З початком повномасштабного вторгнення російського агресора на територію України Сили територіальної оборони виявилися не повністю готовими до виконання своїх завдань через низку об'єктивних і суб'єктивних причин. До факторів, що негативно вплинули на їхню готовність, належать [10]:

- зatoryжна імплементація Закону України «Про основи національного спротиву»;
- затримка прийняття необхідних нормативно-правових актів;
- часті зміни в організаційно-штатних структурах Сил ТрО;
- невизначеність у системі управління;
- недостатній рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення;
- відсутність сучасних засобів зв'язку;
- низький рівень контролю, координації та професійної підготовки;
- активні дії диверсійно-розвідувальних груп противника.

Це призвело до порушення контролю, охорони та захисту державного кордону, стратегічних об'єктів, а також захоплення значної частини території, населених пунктів і комунікаційних споруд України.

Для ефективного виконання завдань територіальна оборона України повинна бути забезпечена високим рівнем професійної підготовки особового складу, який має володіти широким спектром навичок, що включають ведення бойових дій, надання першої медичної допомоги, розвідку, охорону кордону та взаємодію з іншими силовими структурами. Крім того, вони повинні вміти працювати з різними видами зброї та техніки [14]. Загалом, завдання Сил територіальної оборони можуть бути доповнено та уточнено, а їх успішне виконання впливатиме на ефективність дій Збройних Сил України та інших компонентів оборони [2]. Більшість із цих завдань тісно пов'язані з конкретними військовими операціями в певних зонах. З огляду на важливість СТрО у національній обороні, вони є об'єктом підвищеного інтересу з боку ворожих розвідок, що робить їх вразливими до загроз, пов'язаних із розвідувальною та підривною діяльністю.

У процесі підготовки та ведення гібридної війни проти України російська федерація використовує сучасні методи тиску на національні інтереси в чотирьох основних напрямках (рис. 2):

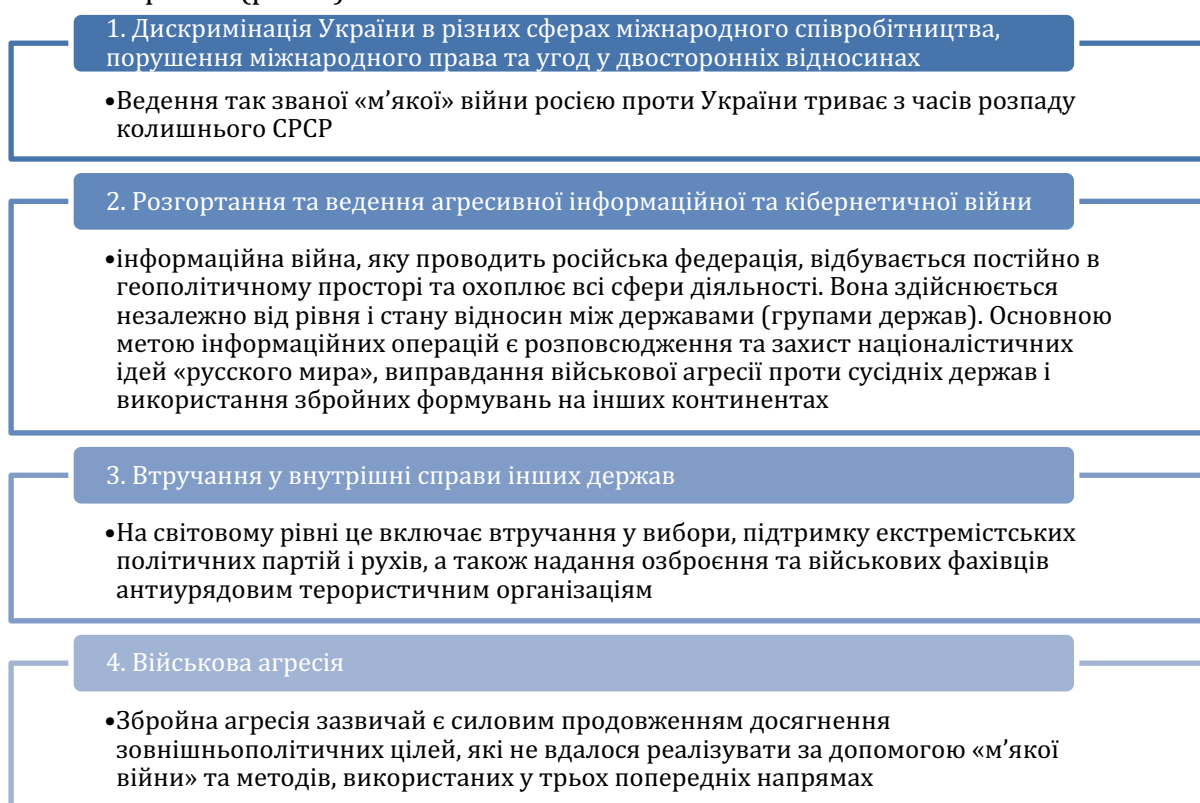

Рис. 2. Напрями тиску рф на національні інтереси України
Джерело: [14].

Росія застосовує широкий спектр нетрадиційних методів, щоб дестабілізувати ситуацію всередині інших країн. Ці методи можуть включати економічний тиск, інформаційні війни, підтримку опозиції та навіть пряму військову агресію. Мета таких дій – послабити уряд і створити хаос у країні. Оскільки росія використовує інформаційні війни та втручання у внутрішні справи, контррозвідувальна діяльність стає важливою для виявлення та нейтралізації загроз. Сили територіальної оборони повинні мати належну підтримку з боку контррозвідувальних служб для забезпечення своєї ефективності. Контррозвідувальна діяльність в Україні – це комплекс заходів, спрямованих на захист держави, організацію яких детально прописано в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» [6].

Поняття контррозвідувального захисту тісно пов'язане з його функціями, які, відповідно до Закону України [6], включають:

- виявлення та усунення загроз національній безпеці України, а також попередження таких загроз;
- виявлення та ідентифікація осіб, чия діяльність загрожує безпеці України, з метою припинення їхніх незаконних дій або попередження таких дій;
- отримання інформації про події чи діяльність, що становлять загрозу національній безпеці України, як з боку іноземних спецслужб, так і організацій, окремих осіб або груп.

З початком повномасштабного вторгнення Сили територіальної оборони відіграли ключову роль у протидії російській агресії. Збираючи розвіддані, протидіючи диверсійним групам та знищуючи ворожу техніку, бійці ТрО сприяли дестабілізації тилів противника. Опір української контррозвідки в кількох містах змусив російське командування перекинути додаткові сили для боротьби з партизанським рухом, що сповільнило їхній наступ. Незважаючи на численні спроби ворога підкупити або залякати керівництво територіальної оборони, українські захисники продемонстрували високу стійкість. Так, для посилення оборони Києва було створено додаткову бригаду територіальної оборони, укомплектовану підрозділами з південних районів Київщини. Таке рішення було прийнято через високий рівень загрози диверсій та активних бойових дій на підступах до столиці. Завдяки самовідданій роботі Сил територіальної оборони вдалося запобігти численним диверсійним актам на Київщині. Зокрема, неподалік від столиці було затримано диверсійно-розвідувальну групу противника, яка, переодягнувшись у форму ЗСУ, намагалася проникнути в місто. Пильність бійців СТрО на блокпосту допомогла виявити фальшиві документи, зброю та боєприпаси, що переконує в професіоналізмі наших захисників [12].

Контррозвідувальна діяльність в Україні здійснюється в рамках чинного законодавства, зокрема Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8]. Ключовою метою таких заходів є захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, а також національного суверенітету й територіальної цілісності України від злочинних посягань. В умовах активної гібридної війни, де інформаційний і психологічний складники мають вирішальне значення, контррозвідувальна діяльність повинна бути направлена на виявлення і нейтралізацію дезінформації, яку ворог може використовувати для дестабілізації суспільства та деморалізації населення.

Сучасні реалії вимагають від України перегляду підходів до забезпечення національної безпеки. Аналіз законодавства показує, що воєнна та державна безпека є нерозривно пов'язаними. Для ефективного протистояння сучасним викликам необхідно забезпечити комплексний підхід, який охоплюватиме всі сфери життя суспільства. Національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів держави залежить від багатьох факторів, включаючи збройні конфлікти та сепаратизм, які формують політичний ландшафт. Агресія російської федерації, що підживлює

сепаратистські рухи на сході України, вимагає адекватних заходів з боку політичного і військового керівництва [1]. Контррозвідувальні органи, включаючи Сили територіальної оборони, мають право виконувати низку заходів для забезпечення національної безпеки, серед яких використання спеціальних технічних засобів та проведення контррозвідувальних операцій. Метою цих дій є виявлення та документування злочинної діяльності, спрямованої проти України. Використання зашифрованих документів та збір інформації про діяльність компаній і фізичних осіб також є важливими складниками цих заходів. Аналіз чинного законодавства України у сфері контррозвідувальної діяльності виявив необхідність уточнення та конкретизації термінології, зокрема, пов'язаної з поняттям «ризиків для національної безпеки». Системне визначення таких ризиків є важливою передумовою для ефективного управління ними на державному рівні.

Контррозвідувальне забезпечення має на меті захищати ключові об'єкти та інформаційні ресурси військових формувань від різних загроз, зокрема інформаційних. Спеціальні інформаційні операції спрямовані на ослаблення суспільно-політичного порядку шляхом зміни цінностей та ідеалів певних суб'єктів, груп або суспільства загалом. Ці операції реалізуються через розповсюдження інформації різними способами (табл. 1):

Таблиця 1

Методи інформаційного впливу	
Метод	Характеристика
Дезінформація	Спеціальні дії, що мають на меті ввести в оману об'єкт розвідувального впливу щодо його реальних намірів, спонукаючи його до помилкових рішень. Дезінформація може здійснюватися через іноземні спецслужби або «випадкові» витоки секретної інформації тощо
Пропаганда	Процес розповсюдження ідей, фактів, аргументів чи іншої інформації, спрямований на впровадження їх у масову свідомість суспільства та вплив на громадську думку. Пропаганду можна поділити на три види: білу, сіру і чорну. Біла пропаганда – це відкрита підтримка чогось, її можна побачити в новинах і різних публікаціях. Сіра пропаганда – це прихована атака. Її розповсюджують так, щоби було незрозуміло, хто саме її придумав. Чорна пропаганда – це найбрудніші методи. Її використовують спецслужби, щоби дискредитувати когось або щось
Психологічний тиск	Прихований вплив на людей, що створює загрозливі обставини, метою яких є спонукання до певної моделі поведінки (очікування репресій, переслідувань, шантаж, саботаж тощо)
Диверсифікація суспільної свідомості	Відволікання уваги державних органів шляхом розв'язання незначних проблем, що перешкоджає вирішенню пріоритетних питань національного розвитку

Джерело: [1].

До основних інформаційних загроз для функціонування Сил територіальної оборони ЗСУ належать:

1) розповсюдження в міжнародному інформаційному просторі неправдивої або спотвореної інформації;

- 2) кібернетичні атаки та прояви кіберзлочинності;
- 3) зовнішній негативний інформаційний вплив на свідомість особового складу СТрО;
- 4) незаконний доступ до інформаційних ресурсів;
- 5) недостатній рівень розвитку інформаційної інфраструктури Міністерства оборони України та Збройних Сил України;
- 6) використання неліцензованого або несертифікованого програмного забезпечення, а також засобів і систем оброблення інформації [5].

Кожна із цих загроз може суттєво вплинути на ефективність роботи Сил територіальної оборони, що підкреслює важливість контррозвідувальних заходів для захисту інформаційного простору та збереження бойової готовності військових підрозділів. Для створення ефективної системи заходів, пошуку, режиму та адміністративно-правового регулювання органів військової контррозвідки необхідно враховувати зазначені інформаційні загрози для операцій Сил територіальної оборони Збройних Сил України. Це включає розроблення відповідних стратегій, а також застосування спеціальних методів і форм для забезпечення інформаційної безпеки ЗСУ з урахуванням наявних загроз. Стратегія інформаційної безпеки держави, розрахована на період з 2022 по 2025 роки, є важливим і актуальним правовим актом, який визначає основні аспекти забезпечення безпеки в українському інформаційному просторі [10]. У цій Стратегії концептуально окреслено важливі для України аспекти, зокрема:

- наявні глобальні та національні загрози;
- проблеми та ризики у сфері інформаційної безпеки;
- завдання та напрями реалізації основних положень Стратегії;
- принципи стратегічного планування в галузі безпеки;
- методологію забезпечення ефективності її виконання;
- механізми успішного впровадження цих положень у практичну діяльність

у контексті розвитку державної інформаційної політики.

Окрім Збройних Сил України, активну роль у сфері інформаційної безпеки відіграє Служба безпеки України, до складу якої входять Національна гвардія України та Державна прикордонна служба.

У найближчій перспективі розглядається можливість того, що керівництво російської федерації буде збільшувати кількість та масштаб спеціальних інформаційних операцій проти України з метою створення соціальної напруги та формування недовіри населення до чинної влади. Це буде здійснюватися через поширення фейкових або викривлених відомостей щодо діяльності центральних органів влади, військового командування та правоохоронних структур. Крім того, буде активізовано спроби організувати народні протести з акцентом на соціально-економічні та політичні проблеми. У сучасних умовах інформаційна війна стає дедалі інтенсивнішою та приймає нові форми, тому необхідним є реформування Служби безпеки України, що враховуватиме нові гібридні загрози з боку росії та забезпечить спецслужбу додатковими механізмами для протидії ним. Тобто вітчизняні спецслужби повинні збільшити ефективність контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, які передусім спрямовані на запобігання та локалізацію деструктивної діяльності з боку рф, що загрожує державним інтересам в інформаційній сфері.

Для досягнення своїх цілей противник застосовує комплексний підхід, який включає як відкриті бойові дії регулярних військ, так і прихований вплив через спеціальні диверсійно-розвідувальні групи та незаконні збройні формування, що діють на території України. Тому Силам територіальної оборони необхідно ретельно вивчати ворога, його можливості та плани. При цьому важливо враховувати і свої сили, і слабкі сторони, а також захищати найважливіші об'єкти [11]. Ключову роль у забезпеченні територіальної оборони держави відіграє Служба безпеки України (СБУ). Вона аналізує

загрози, проводить контррозвідувальні заходи, взаємодіє з іншими силами оборони та бере участь в інформаційно-аналітичній роботі. Основне завдання Служби безпеки України – запобігати і припиняти злочини, які можуть загрожувати державі. Це включає боротьбу з тероризмом, шпигунством та іншими видами незаконної діяльності. При цьому СБУ діє в рамках закону і поважає права кожної людини. У воєнний час співробітники СБУ викривають і затримують ворожі диверсійно-розвідувальні групи, російських агентів і шпигунів, відбивають кібератаки з боку РФ, захищають критично важливу інфраструктуру та розслідують воєнні злочини окупантів. Особлива увага в діяльності СБУ приділяється пошуку та нейтралізації диверсійних груп противника, що є важливим для функціонування Сил територіальної оборони.

Ситуація в Україні демонструє, що загрози можуть бути різноманітними, включаючи інформаційні, кібератаки та фізичну агресію. У цьому контексті критично важливою є відповідна підготовка територіальної оборони, що передбачає комплекс заходів, які включають:

- 1) чітке розуміння мети та завдань територіальної оборони;
- 2) постійний моніторинг і оцінювання можливих загроз;
- 3) створення запасів необхідних матеріалів для мобілізації;
- 4) визначення важливих об'єктів, які потрібно захищати, і планування того, як це зробити;
- 5) проведення навчань на місцевості, зокрема, з мінування та розвідки;
- 6) розроблення планів евакуації людей і підприємств, що зберігають небезпечні хімічні речовини, в разі небезпеки;
- 7) визначення земельних ділянок для потреб оборони.

Важливим аспектом підготовки СТРО є практична частина, яка включає:

- виїзди на місцевість для вивчення ситуації;
- навчання встановленню мінно-вибухових загороджень;
- відпрацювання навичок контррозвідувальної боротьби.

Для реалізації означених заходів з підготовки особового складу та підрозділів територіальної оборони необхідно створити Центри підготовки ТРО з огляду на досвід країн-партнерів і провідних держав світу. Основними завданнями таких центрів мають бути навчання підрозділів територіальної оборони, перепідготовка та підвищення кваліфікації командирів і військовослужбовців, а також організація спеціалізованих курсів. Серед них:

- ведення бойових дій у міських умовах;
- тактика дій нерегулярних формувань;
- протидія диверсіям;
- бойові дії в гірській місцевості;
- протихімічні заходи;
- порятунок населення тощо.

Особливу увагу слід приділяти вихованню особового складу територіальної оборони в патріотичному дусі, тісно пов'язаному з військово-історичною спадщиною України. Підрозділи територіальної оборони повинні активно співпрацювати з місцевими органами влади та ветеранськими організаціями, беручи участь у спільних заходах патріотичного спрямування. Взаємодія підрозділів територіальної оборони з поліцією та прикордонною службою України планується в рамках протидії злочинності серед молоді через спільні акції та освітню роботу в школах. Органи територіальної оборони також можуть співпрацювати із закладами освіти для розроблення програм патріотичного виховання молоді та організації позакласних занять, зокрема з рукопашного бою, спортивної стрільби та орієнтування на місцевості. У контексті контррозвідувальної діяльності патріотичне виховання і співпраця з іншими

структурами можуть сприяти зміцненню моральної стійкості та підвищенню готовності до протидії інформаційним і розвідувальним загрозам.

Варто акцентувати на тому, що діяльність Сил територіальної оборони стикається з низкою викликів, пов'язаних з нормативно-правовим регулюванням, функціональною взаємодією з іншими органами та забезпеченням належної координації контррозвідувальних операцій. Зокрема те, що Сили територіальної оборони не мають власних інформаційних структур і залежать від даних, наданих іншими відомствами, як-от СБУ та Головне управління розвідки Міністерства оборони України, обмежує їх щодо спроможності своєчасно виявляти загрози та знижує ефективність контррозвідувальних заходів. Чинний Закон «Про основи національного спротиву» [9] не містить чіткого визначення функцій та повноважень Сил територіальної оборони у сфері контррозвідки, що створює правовий вакуум та ускладнює організацію ефективної контррозвідувальної діяльності. Відсутність чіткої координації між силовими структурами, зокрема між СБУ та Національною поліцією, ускладнює інтеграцію Сил територіальної оборони в систему національної безпеки. Ці обставини підкреслюють необхідність удосконалення нормативно-правової бази та покращення взаємодії між різними структурами для забезпечення національної безпеки [5]. Натепер, коли розвідувально-диверсійні групи активно використовуються противником, Сили територіальної оборони повинні мати не лише чіткі завдання та повноваження, але й необхідний рівень підготовки для виявлення та нейтралізації таких загроз.

Для ефективного виконання завдань в умовах сучасної повномасштабної війни Сили територіальної оборони повинні постійно розвивати свої спроможності. Для досягнення цієї мети в короткостроковій перспективі необхідно:

- здійснити інтеграцію до складу Сухопутних військ;
- оновити нормативно-правову базу з питань територіальної оборони відповідно до сучасних вимог;
- оптимізувати організаційно-штатні структури Командування Сил ТрО, регіональних управлінь, окремих бригад і батальйонів ТрО, зокрема в аспекті застосування високотехнологічного озброєння;
- створити вертикальну систему моніторингу інформаційного простору на всіх рівнях;
- запровадити службу в територіальному резерві;
- розвивати та вдосконалювати систему підготовки населення і добровольчих формувань територіальних громад (ДФТГ) до національного спротиву.

Ці заходи допоможуть підвищити готовність і боєздатність Сил територіальної оборони, що є важливою складовою частиною загальної системи оборони України в умовах сучасних викликів та загроз.

Висновки

Отже, сили територіальної оборони відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки України в умовах війни, в тому числі інформаційної. Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року викликало необхідність мобілізації всіх сил для захисту держави. Сили територіальної оборони відіграли визначальну роль на початковому етапі війни, зірвавши плани агресора. Нині діяльність СТрО набуває особливого значення в контексті протидії розвідувально-диверсійним операціям противника та захисту критично важливої інформації. В умовах інформаційної війни, яку розв'язала росія, контррозвідувальна діяльність набуває особливої актуальності. Виявлення та нейтралізація ворожих агентів, які намагаються дестабілізувати ситуацію в країні, є одним із ключових завдань спецслужб. Сили ТрО як перший ешелон оборони потребують тісної взаємодії з контррозвідкою для забезпечення ефективного протистояння гібридним загрозам. Проте через відсутність

чітко визначених повноважень і завдань СТрО в нормативно-правовій базі та недостатню координацію з іншими силовими структурами їхня ефективність у сфері контррозвідки залишається обмеженою. Необхідно розробити методологічні основи для реалізації оперативно-бойових заходів, що включають аналіз загроз, оцінювання ризиків і розроблення практичних рекомендацій для контррозвідувальних дій. Це дозволить Службі безпеки України більш ефективно реагувати на нові виклики і забезпечити надійну охорону національних інтересів у складних умовах воєнного стану.

Подальшого дослідження потребує питання підвищення рівня підготовки особового складу для протидії сучасним загрозам, зокрема у сфері кібербезпеки та інформаційної війни.

Список використаних джерел

1. Єфімов Г. В., Музика О. О., В'яткін Ю. О. Сепаратизм, стабілізаційні дії, територіальна оборона–співвідношення понять, історія та сучасність. *Військово-науковий вісник*. 2020. № 34. С. 27-41. URL: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.34.2020.27-41> (дата звернення : 14.07.2024).
2. Лобко М. М., Саганюк Ф. В., Устименко О. В. Територіальна оборона як резерв посилення спроможності сил оборони. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2018. № 1. С. 49-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nivanb_2018_1_7 (дата звернення: 14.07.2024).
3. Морей Т. В., Шевченко С. В. Особливості застосування оперативно-бойових заходів та засобів в контррозвідувальній діяльності в умовах триваючої військової агресії РФ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 3(83). С. 268-274. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.41> (дата звернення: 14.07.2024).
4. Озерна І. Місце і роль територіальної оборони в обороноздатності держави в умовах воєнної агресії. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 420-424. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/03/zbirnyk_konferencziyi_07_10_2022_karmushyna.pdf#page=420 (дата звернення : 14.07.2024).
5. Піцун І. Д. Нормативно-правове регулювання контррозвідувального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних сил України на сучасному етапі. *Академічні візії*. 2024. № 36. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1387> (дата звернення : 14.07.2024).
6. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення : 14.07.2024).
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.07.2024).
8. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII: станом на 9 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення : 15.07.2024).
9. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 14.07.2024).
10. Про Стратегію інформаційної безпеки. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text> (дата звернення: 16.07.2024).

11. Романюк А., Гудим В. Особливості виконання Силами територіальної оборони Збройних Сил України завдання з посилення охорони та захисту державного кордону. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*. 2022. № 2(75). С. 119-126. URL: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/119-126> (дата звернення: 14.07.2024).
12. Сегеда С., Машталір В. Територіальна оборона України як феномен національної військової історії. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 148–158. URL: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.148> (дата звернення: 14.07.2024).
13. Фролов В. Рекомендації щодо побудови, удосконалення та організації застосування системи Територіальної оборони України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*. 2023. № 2(78). С. 44-49. URL: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-2-78/44-49> (дата звернення : 14.07.2024).
14. Фролов В. С., Семененко В. М. Організація територіальної оборони України в умовах гібридної війни з Росією. *Наука і оборона*. 2021. № 2. С. 8-16. URL: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-15-2-8-16> (дата звернення: 14.07.2024).
15. Цевельов О., Вітер Д. Питання професійної підготовки підрозділів територіальної оборони України. *Військова освіта*. 2023. № 1(47). С. 321-331. DOI: 10.33099/2617-1775/2023-01/321-331 (дата звернення: 14.07.2024).
16. Янюк С. Територіальна оборона як протидія загрозам національній безпеці України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1(77). С. 94–99. URL: [http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/016/Zbirnuk-1\(77\)-2019.pdf#page=94](http://www.oridu.odessa.ua/9/new_options/pdf/016/Zbirnuk-1(77)-2019.pdf#page=94) (дата звернення: 14.07.2024).